

УДК 336.1

О. О. Артюшенко,

доктор філософії, старший викладач кафедри фінансового забезпечення військ,
Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3638-4961>

О. А. Коваль,

доктор філософії, доцент кафедри фінансового забезпечення військ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2696-7204>

О. В. Шрамко,

доцент кафедри фінансового забезпечення військ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9080-7750>

О. Ф. Поплавський,

старший викладач кафедри фінансового забезпечення військ,
Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-5824-2240>

П. О. Белік,

курсант, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9391-1979>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.21.134

ЧАСТИНА ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ: ПРИЧИНИ, МЕХАНІЗМИ ТА ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ

O. Artiushenko,

PhD, Senior Lecturer of the Department of Financial Support of Military Troops,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv

O. Koval,

Doctor of Philosophy, Associate Professor, Department of Military Financial Support,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

O. Shramko,

Associate Professor of the Department of Military Financial Support,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

O. Poplavsky,

Senior Lecturer, Department of Financial Support of the Armed Forces,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

P. Belik,

Cadet, Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv

PART OF PRIVATE INCOME TAX AS A SOURCE OF FUNDING FOR THE SECURITY AND DEFENCE SECTOR OF UKRAINE: REASONS FOR ITS APPEARANCE, FORMATION PROCESS, AND ECONOMIC IMPACT

Повномасштабне вторгнення російської федерації поставило перед Україною серйозні виклики, які вимагали не лише безпрецедентної мобілізації суспільства та збройних сил, а й докорінної перебудови всієї системи державних фінансів.

У цій статті йдеться про взаємозв'язки між фінансовою децентралізацією та забезпеченням оборонного потенціалу держави в умовах повномасштабної війни. Питання перерозподілу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) із грошового забезпечення військовослужбовців набуло надзвичайної актуальності, оскільки воно стосується не лише фінансових, а й стратегічних засад існування держави. Донедавна цей податок був значним джерелом доходів для місцевих бюджетів, але з різким зростанням чисельності армії він став аномально великим і концентрованим потоком коштів, що викликало асиметричну фінансову спроможність між громадами.

З огляду на це, дане дослідження полягає в тому, що централізація податку на доходи фізичних осіб (далі — ПДФО) була економічно необхідним та стратегічно логічним кроком у відповідь на жорсткі обмеження міжнародної допомоги та тенденцію розвитку суверенного оборонно-промислового комплексу (ОПК). Водночас її реалізація створила значні виклики для місцевого самоврядування, фінансової справедливості та, в довгостроковій перспективі, для ефективності самих військових підрозділів. Ключ до успіху полягає не у бінарному виборі між централізацією та децентралізацією, а в розробці складної, гібридної фінансової архітектури, що збалансовує стратегічний нагляд із тактичною гнучкістю. Такий підхід вимагає ретельного аналізу та адаптації найкращих світових практик до унікальних українських реалій.

Для глибшого розуміння викликів, що стоять перед Україною, було проведено порівняльний аналіз моделей фінансування оборони у трьох країнах: США, Польщі та Ізраїлі. У статті детально розглядаються законодавчі передумови, механізми та цілі перерозподілу військового ПДФО. Особлива увага приділяється аналізу еволюції фінансових пріоритетів, зокрема, моделі розподілу, яка пройшла від тимчасового співвідношення 50/50 до чинної моделі 45-45-10% та майбутньої моделі 60-30-10%. Це дозволяє зрозуміти, як саме держава реагує на потреби фронту, спрямовуючи внутрішні доходи на потреби ОПК та пряму підтримку війська.

Окрему увагу приділено аналізу наслідків для органів місцевого самоврядування. Узагальнюючи результати дослідження, автори роблять висновок, що нинішня ситуація стала вимушеною та необхідною адаптацією фінансової системи України до реалій довготривалої війни високої інтенсивності. Це рішення засвідчило стратегічну переорієнтацію: від опори на зовнішню допомогу в закупівлі озброєнь до розвитку власної промислової незалежності, що є ключовою передумовою для перемоги у війні на виснаження.

The full-scale invasion by the Russian Federation has posed serious challenges to Ukraine, demanding not only an unprecedented mobilization of society and the armed forces but also a fundamental restructuring of the entire system of public finance.

This article addresses the interconnections between financial decentralization and securing the state's defense potential under conditions of full-scale war. The issue of the redistribution of the Personal Income Tax (PIT) from the monetary allowance of servicemen has become exceptionally relevant, as it concerns not only financial but also strategic foundations of the state's existence. Until recently, this tax was a significant source of income for local budgets, but with the sharp increase in the army's size, it became an abnormally large and concentrated flow of funds, leading to asymmetric financial capacity between communities.

In view of this, the core premise of this research is that the centralization of military PIT was an economically necessary and strategically logical step in response to the severe limitations of international aid and the trend towards developing a sovereign defense-industrial complex. At the same time, its implementation created significant challenges for local self-government, fiscal justice, and, in the long term, for the effectiveness of the military units themselves. The key to success lies not in a binary choice between centralization and decentralization, but in developing a complex, hybrid fiscal architecture that balances strategic oversight with tactical flexibility. Such an approach requires careful analysis and adaptation of the best global practices to unique Ukrainian realities.

To gain a deeper understanding of the challenges facing Ukraine, a comparative analysis of defense financing models in three countries—the USA, Poland, and Israel—was conducted. The article details the legislative prerequisites, mechanisms, and goals of the military PIT redistribution. Special attention is paid to the analysis of the evolution of financial priorities, particularly the distribution model, which transitioned from a temporary 50/50 ratio to the current 45-45-10% model and the future 60-30-10% model. This allows for an understanding of how exactly the state is responding to the needs of the front by directing internal revenues towards the needs of the defense-industrial complex and direct support for the military.

Separate attention is given to the analysis of consequences for local self-government bodies. Summarizing the research results, the authors conclude that the current situation has become a forced and necessary adaptation of Ukraine's fiscal system to the realities of a long-term, high-intensity war. This decision demonstrated a strategic reorientation: from reliance on external assistance for arms procurement to the development of domestic industrial independence, which is a key prerequisite for victory in the war of attrition.

Ключові слова: податок на доходи фізичних осіб, військові видатки, державний бюджет, місцеві бюджети, децентралізація, оборона.

Keywords: personal income tax, military spending, state budget, local budgets, decentralization, defense.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Фундаментальною передумовою для реформи ПДФО з грошового забезпечення війсь-

кових стало ключове обмеження, пов'язане з використанням міжнародної фінансової допомоги. Переважна більшість коштів, що надходять від західних партнерів, призначена для покриття невійськових видатків державного бюджету — соціальних виплат, зарплат вчителів

лям та лікарям, функціонування державного апарату. Пряме фінансування закупівлі зброї, боєприпасів та військової техніки за рахунок цих коштів є категорично забороненим. Ця обставина поставила український уряд перед стратегічним завданням: максимально мобілізувати всі доступні внутрішні доходи саме для потреб оборони. В умовах війни, коли пріоритети бюджетної політики кардинально змінюються, фінансування сектору безпеки та оборони стає абсолютним пріоритетом, що вимагає переорієнтації всіх внутрішніх фінансових потоків.

Законодавчим інструментом для реалізації цієї мети став законопроект № 10037, ухвалений Верховною Радою 8 листопада 2023 року. Цей закон вніс тимчасові зміни до Бюджетного кодексу, встановивши, що з 1 жовтня 2023 року і до 31 грудня року, в якому буде припинено чи скасовано воєнний стан, ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, отриманих військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу, зараховується до спеціального фонду державного бюджету [3]. Таким чином, ресурс, який раніше був значним джерелом наповнення місцевих бюджетів, був тимчасово "націоналізований" і цільовим чином спрямований на фінансування оборонних потреб. Однак, централізація цього фінансового ресурсу, саме його використання, має і свої переваги. Такий підхід дозволяє акумулювати значні обсяги коштів та спрямовувати їх на стратегічні напрямки, які не можуть бути фінансовані окремими громадами. Зокрема, йдеться про розвиток вітчизняного ОПК, закупівлю озброєння та боєприпасів у великих масштабах. Це дозволяє створювати єдину, уніфіковану та прозору систему видатків, яку легше відстежувати та контролювати на державному рівні. Вирішальне питання, пов'язане з аналізом цього фінансового ресурсу, може бути двох типів: скільки "безпеки" потрібно забезпечити в країні та скільки "безпеки" країна може собі дозволити, виходячи з її "вартості".

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання адміністрування та перерозподілу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) є предметом постійних наукових дискусій, однак в умовах повномасштабної війни воно набуло особливої гостроти, особливо в частині оподаткування доходів військовослужбовців. Дослідження цієї теми розвивається в кількох ключових напрямках.

Один з напрямів розглядає ПДФО як ключовий інструмент фіскальної політики та соціального регулювання. Так, О.М. Матрос аналізує ПДФО з погляду його фіскальної та соціальної функцій, наголошуючи на його впливі на рівень наявних доходів громадян та загальне податкове навантаження на заробітну плату [8]. У цьому контексті централізація частини ПДФО розглядається як інструмент максимальної мобілізації внутрішніх ресурсів для фінансування оборонних потреб.

Другий напрям присвячений проблематиці та перспективам реформування системи ПДФО. А. М. Сидорчук вказує на те, що в умовах нестабільної економіки та зовнішніх загроз, обраний курс на централізацію ПДФО з доходів військовослужбовців є вимушеним, але стратегічно виправданим кроком [9]. Це рішення спрямоване на фінансування розвитку власного ОПК, що є пріоритетом для забезпечення довгострокової обороноздатності країни.

Водночас у науковому середовищі існує й інша точка зору, яка акцентує увагу на ризиках надмірної централізації та згортання реформи децентралізації. Дослідники, що вивчають фінансову спроможність місцевих громад, зокрема Т. В. Голобородько П. В. Поросла, підкреслюють, що ПДФО є основою місцевих бюджетів. Вилучення ПДФО з грошового забезпечення військових створює асиметричний вплив на громади, ставлячи в особливо скрутне становище ті з них, де дислокуються військові частини, і підриває їхню фінансову автономію [10].

Таким чином, аналіз останніх публікацій свідчить про існування суперечності. З одного боку, централізація військового ПДФО є необхідною для фінансування загальнодержавних оборонних програм в умовах, коли міжнародна допомога має цільові обмеження. З іншого боку, таке рішення створює значні виклики для фінансової стійкості місцевого самоврядування та ефективності використання коштів на місцях. Цей дуалізм визначає ключове завдання для державної політики: пошук гібридної фіскальної моделі, яка б збалансувала стратегічні потреби оборони з гнучкістю та фінансовою спроможністю громад.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є надання комплексної оцінки реформи перерозподілу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) із грошового забезпечення військовослужбовців в умовах повномасштабної війни. Завдання дослідження полягає

в аналізі законодавчих передумов, механізмів та стратегічних цілей націоналізації військового ПДФО, а також у вивченні її наслідків як для державного бюджету та розвитку оборонно-промислового комплексу, так і для фінансової спроможності органів місцевого самоврядування. Крім того, стаття ставить за мету проаналізувати еволюцію моделей розподілу цих коштів та дослідити оптимальний баланс між централізованим контролем та тактичною фінансовою гнучкістю військових підрозділів, спираючись на порівняльний аналіз моделей фінансування оборони в США, Польщі та Ізраїлі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фундаментальною передумовою для реформи перерозподілу податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) із грошового забезпечення військовослужбовців стало ключове обмеження, пов'язане з використанням міжнародної фінансової допомоги. Переважна більшість коштів, що надходять від західних партнерів, має суворо цільове призначення: покриття невійськових видатків державного бюджету, таких як соціальні виплати, заробітні плати вчителям та лікарям, а також фінансування функціонування державного апарату. Пряме використання цих фінансових ресурсів для закупівлі зброї, боєприпасів та військової техніки є категорично забороненим. Ця обставина поставила український уряд перед стратегічним викликом, який вимагав не просто тактичних коригувань, а фундаментального перегляду внутрішньої фіскальної політики. Таким чином, політика міжнародних партнерів, хоч і спрямована на забезпечення прозорості та запобігання нецільовому використанню допомоги, де-факто стала каталізатором процесу, який можна охарактеризувати як примусова фіскальна суверенізація оборонного бюджету України.

Податок на доходи фізичних осіб традиційно є основою фінансової спроможності місцевого самоврядування в Україні. У 2022 році він становив 68,4% у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів.

Однак повномасштабне вторгнення кардинально змінило структуру та обсяги цього по-

Таблиця 1. Доходи загального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік

Показники	Факт 2021 рік	Факт 2022 рік	Відхилення (сума)	Відхилення (темпи росту, %)	Виконання (%)	Питома вага у 2022(%)
Всього доходи	351,9	398,1	46,2	113,1	100,9	100
ПДФО	212,2	272,2	60	128,3	105,1	68,4
Єдиний податок	46,2	47,2	1	102,1	96,3	11,8
Плата за землю	35,3	30,1	-5,2	85,3	85,7	7,6
Податок на майно	7,8	7,1	-0,7	91	91,4	1,8
Акцизний податок	17,8	13,1	-4,8	73,3	82	3,3
Плата за адмін-послуги	3,6	3,3	-0,3	92,4	95,9	0,8
Податок на прибуток	15,8	12,2	-3,6	77,5	97,5	3,1
Інші	13,2	13,4	0,2	101,5	108,9	3,3

Джерело: Довідка ДКСУ за 2022 рік [4].

датку. Левова частка приросту надходжень ПДФО у 2022 році, що склала 70,3 млрд грн, була зумовлена саме податком із грошового забезпечення військовослужбовців. Загалом за цей рік податок із виплат військовим сягнув 83,6 млрд грн, що становило майже третину від загального обсягу ПДФО, який надійшов до місцевих бюджетів [4].

Ці цифри демонструють нетиповий характер цього фінансового потоку, що виник як прямий наслідок мобілізації та різкого зростання чисельності Збройних Сил. У цьому контексті виявився парадокс реформи децентралізації у воєнний час. Реформа, що мала на меті посилення фінансової автономії та спроможності громад, в умовах повномасштабної війни призвела до непередбачуваного ефекту: фінансовий ресурс було розподілено по місцевих бюджетах країни, необхідний для централізованого фінансування оборони країни.

Законодавчим інструментом для реалізації цієї фіскальної реформи став законопроект №10037, ухвалений Верховною Радою 8 листопада 2023 року. Згідно з його положеннями, з 1 жовтня 2023 року і до 31 грудня року, в якому буде припинено чи скасовано воєнний стан, ПДФО з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, отриманих військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і начальницького складу, зараховується до спеціального фонду державного бюджету. Аналіз цього законодавчого акту дозволяє виділити два ключові аспекти [3].

Модель розподілу централізованого частини ПДФО не є статичною, вона динамічно еволюціонує, відображаючи зміну пріоритетів

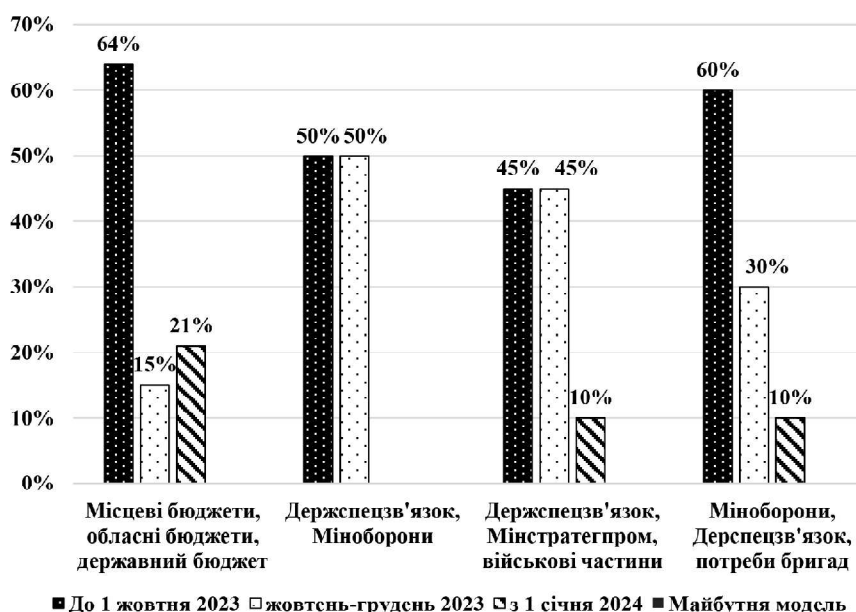

Рис. 1. Динаміка зміни відрахування ПДФО

Джерело: складено на основі даних з [1, 3].

держави від реагування на нагальні потреби фронту до розбудови довгострокової стратегії оборонної самодостатності. На першому етапі, що тривав з 1 жовтня по 31 грудня 2023 року, був запроваджений тимчасовий механізм розподілу коштів. ПДФО з грошового забезпечення спрямовувався до державного бюджету в пропорції 50% на 50%. Перша половина коштів призначалася Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації (Держспецзв'язку) на закупівлю безпілотних літальних апа-

ствах, і 10% — розпорядникам сектору безпеки і оборони для автоматичного розподілу між військовими частинами пропорційно до сплаченого ними ПДФО. Ця модель знаменує собою ключовий зсув у державній стратегії, відображаючи про перехід від моделі "купити зараз" до моделі "виробити вдома". Це є прямою відповіддю на виклики війни на виснаження, де здатність самостійно виробляти зброю та боеприпаси стає вирішальним фактором.

Згідно з інформацією прес-служби Апарату Верховної Ради України, в перспективі, після можливого об'єднання Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості та Міністерства оборони, очікується запровадження нової моделі розподілу: 60% — Міністерству оборони, 30% — Держспецзв'язку, і 10% — на власні потреби військових бригад.

Вилучення частини ПДФО з місцевих бюджетів стало одним із найбільш чутливих та дискусійних аспектів реформи, а її вплив виявився вкрай асиметричним. Для деяких громад, особливо тих, на території яких зосереджено значну кількість військових частин, втрата цієї статті доходу була критичною.

Водночас, для переважної більшості громад частка ПДФО

Таблиця 2. Бюджетні показники міських громад за період січень-серпень 2023 року, в млн грн

Громада	Доходи бюджету, млн грн	Військовий ПДФО, млн грн	Співвідношення ПДФО з грошового забезпечення в/с до доходів бюджету, %	Видатки бюджету, млн грн	Профіцит бюджету, млн грн
Дергачівська	632	380	60,13%	367	265
Харківська	13256	2380	17,95%	9257	3999
Красноградська	338	60	17,75%	272	66
Чугуївська	305	43	14,10%	232	73
Богодухівська	316	43	13,61%	248	68
Лозівська	583	75	12,86%	486	97
Куп'янська	339	28	8,26%	169	170
Мереф'янська	348	20	5,75%	137	52
Балаклійська	389	18	4,63%	259	130
Ізюмська	350	12	3,43%	244	106
Зміївська	304	10	3,29%	218	86
Люботинська	169	5	2,96%	144	25
Первомайська	248	7	2,82%	184	64
Вовчанська	216	5	2,31%	94	122
Валківська	272	6	2,21%	245	27
Барвінківська	158	3	1,90%	136	22
Південноміська	87	0	0,00%	66	21

Джерело: дані Міністерства Фінансів України [14].

у загальних доходах бюджету становила менше 5%, тому для них зміна була менш відчутною. Це акцентує ключову соціально-економічну проблему реформи: її наслідком стало формування громад-бенефіціарів та громад, які зазнали втрат, що ставить під сумнів принцип фіскальної справедливості.

Аналіз даних Державної казначейської служби України за період з 2022 по 2025 рік наочно демонструє фіскальний ефект від реформи перерозподілу військового ПДФО. Динаміка надходжень цього податку до загального фонду місцевих бюджетів чітко поділяється на два періоди: до та після централізації.

Саме у 2022 році став роком аномального зростання. Загальний обсяг ПДФО, що надійшов до місцевих бюджетів, сягнув 272,2 млрд грн, що на 60 млрд грн більше, ніж у 2021 році. Ключовим драйвером цього зростання став саме податок із грошового забезпечення військовослужбовців, який склав 83,6 млрд грн

Наступний рік 2023 продовжив цю тенденцію. Надходження ПДФО до місцевих бюджетів зросли до 289,4 млрд грн, показавши приріст у 6,3% або 17,1 млрд грн порівняно з попереднім роком. Це був піковий рік для доходів місцевих бюджетів від цього податку перед початком реформи.

Однак 2024 рік став переломним. Після того, як ПДФО з 1 жовтня 2023 року почав спрямовуватися до державного бюджету, загальний обсяг надходжень цього податку до місцевих бюджетів за рік скоротився до 257,5 млрд грн. Це падіння на понад 30 млрд грн є прямим наслідком реформи.

Продовжуючи статистику 2025 рік (оперативні дані за січень-травень) підтверджує нову реальність. За перші п'ять місяців до місцевих бюджетів надійшло 112,1 млрд грн ПДФО. При цьому зберігається позитивна динаміка приросту до аналогічного періоду минулого року на рівні 20,2%, що

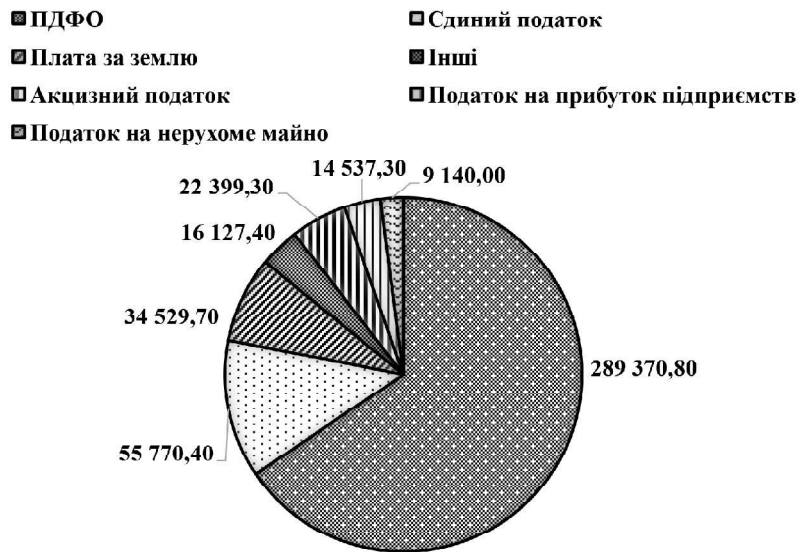

Рис. 2. Доходи загального фонду місцевих бюджетів за 2023 рік

Джерело: Довідка ДКСУ за 2023 рік [5].

вказує на подальше зростання податкової бази, не пов'язаної з військовими виплатами.

Статистичні дані однозначно підтверджують, що централізація частини ПДФО мала прямий та суттєвий вплив на дохідну частину місцевих бюджетів, спричинивши її скорочення у 2024 році. Водночас цифри свідчать про стійкість економіки, оскільки надходження від ПДФО продовжують зростати. Це демонструє, що реформа, хоч і була болісною для місцевого самоврядування, досягла своєї мети — перенаправлення значного фінансового ресурсу на централізовані оборонні потреби, не зруй-

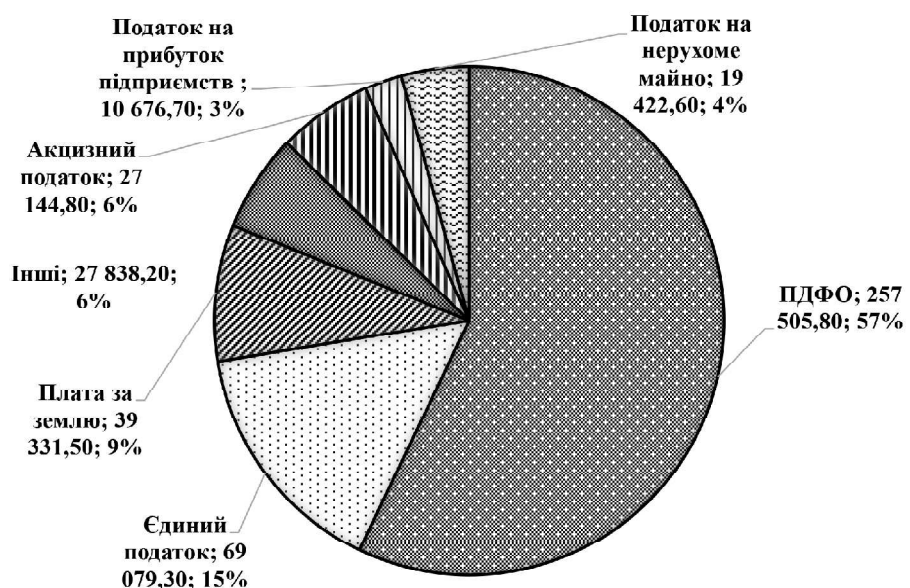
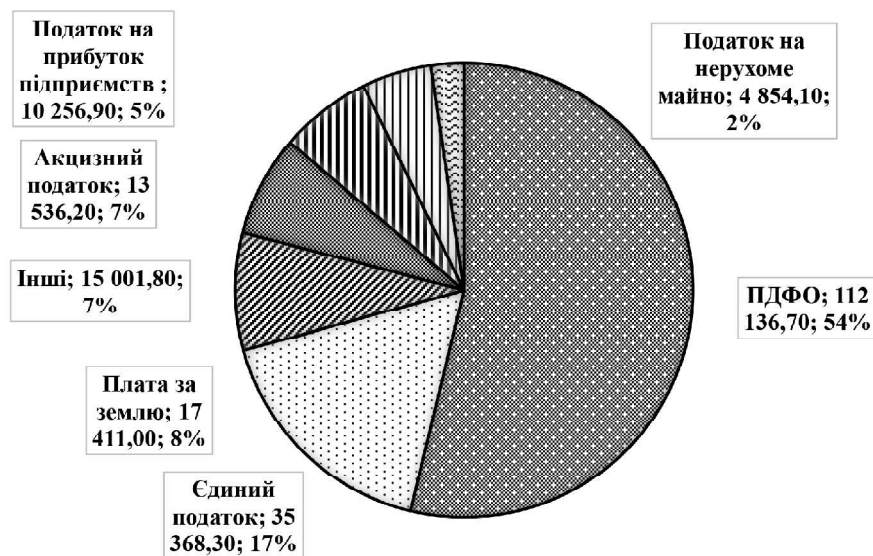

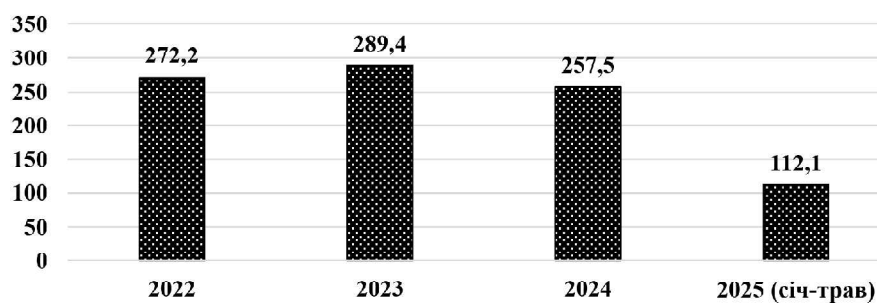
Рис. 3. Доходи загального фонду місцевих бюджетів за 2024 рік

Джерело: Довідка ДКСУ за 2024 рік [6].

Рис. 4. Доходи загального фонду місцевих бюджетів за 2025 рік

Джерело: Довідка ДКСУ за 2025 рік [7].

Рис. 5. Динаміка зменшення відрахувань протягом 2022–2025 років

Джерело: Довідки ДКСУ [4–7].

нувавши при цьому основну податкову базу громад.

Відповіддю на суспільний запит та петиції про пряме фінансування армії стало включення до моделі розподілу 2024 року спеціального механізму.

Порівняльний аналіз моделей фінансування оборони в США, Польщі та Ізраїлі дозволяє виокремити ключові уроки для України.

Сполучені Штати демонструють модель, що базується на масштабі, інституційній стабільності та глибокій інтеграції оборонного бюджету в національну економіку та суспільство. Оборонний бюджет США, що у 2024 році сягнув \$997 мільярдів (3,4% ВВП), є основою глобального військового домінування, проте його сила полягає не лише в колосальному обсязі, а й у продуманій структурі та глибокій інтеграції в суспільство. Модель фінансування США стоїть на двох китах, що забезпечують одночасно стабільність і гнучкість. Основне це

щорічні асигнування, які затверджуються Конгресом і складають майже половину всіх дискреційних витрат уряду. Це забезпечує прогнозоване фінансування довгострокових програм, таких як науково-дослідні роботи та закупівля складних озброєнь, що є фундаментом технологічної переваги. Також для реагування на непередбачувані кризи, як-от допомога Україні, використовується механізм додаткового фінансування, що дозволяє оперативно відповідати на глобальні виклики, не порушуючи планів модернізації. Важливим інструментом є також програма Foreign Military Financing (FMF), яка, надаючи союзникам кредити на закупівлю американської зброї, одночасно посилює партнерів та надає субсидії на власну оборонну промисловість. Стійкість американської моделі забезпечується і потужною "м'якою інфраструктурою": впливові аналітичні центри формують стратегічний курс, спеціальні урядові програми

інтегрують військові бази в життя місцевих громад, а розгалужена мережа некомерційних організацій підтримує військових та їхні родини, зміцнюючи соціальний договір між армією та суспільством [11]. Ключовий висновок моделі США полягає в тому, що стійкість оборонного бюджету залежить не стільки від його розміру, скільки від його глибокої інтеграції в економіку та суспільство, а розмежування фінансування на стабільне для розвитку та гнучке для кризових ситуацій є ключем до підтримання технологічної переваги та ефективного реагування на поточні загрози.

У відповідь на пряму загрозу з боку росії, Польща реалізує модель прискореної мілітаризації, збільшивши оборонні витрати до 4,2% ВВП — найвищого показника в НАТО, що спирається на потужний суспільний консенсус. Центральним елементом цієї стратегії є інноваційний позабюджетний Фонд підтримки Збройних Сил — Fundusz Wsparcia

Sil Zbrojnych (FWSZ), яким керує державний банк розвитку. Цей механізм фінансується переважно за рахунок боргових інструментів за принципом "купуй зараз, плати потім", що дозволяє з безпрецедентною швидкістю укладати масштабні контракти на озброєння, однак прогнозований борг фонду до 2027 року сягне близько \$71 мільярда. Головна дилема моделі полягає в тому, що ця оперативність досягається ціною непрозорості, створюючи значні ризики корупції та нестійкого боргу. Це модель фінансування воєнного часу, розгорнута в мирний, що надає виконавчій владі надзвичайну фінансову автономію. Для підтримки своїх зусиль Польща вміло використовує свій статус ключового союзника, залучаючи зовнішнє фінансування, як-от \$15 мільярдів кредитних гарантій від США та € 43.7 мільярда пільгових позик від ЄС [12].

Ізраїльська модель фінансування оборони є унікальним прикладом поєднання значних власних витрат (8.8% ВВП у 2024 році) та глибокого стратегічного партнерства зі США для забезпечення якісної військової переваги. Наріжним каменем цієї моделі є десятирічний Меморандум про взаєморозуміння Memorandum of Understanding (MOU), що гарантує Ізраїлю прогнозовану довгострокову допомогу (\$38 млрд на 2019—2028 рр.), яка, на відміну від ситуативних пакетів, дозволяє здійснювати багаторічне оборонне планування. Історично ключовим інструментом був механізм офшорних закупівель Off-Shore Procurement (OSP), який дозволяв Ізраїлю витрачати частину американської допомоги на замовлення у власної оборонної промисловості. Ця фактична субсидія стала вирішальною у створенні ізраїльського ОПК світового рівня та досягненні стратегічної автономії [13].

Аналіз оборонних моделей США, Польщі та Ізраїлю показує, що Україна має створити власну унікальну гібридну архітектуру фінансування, синтезуючи найкращі світові практики. Ключова рекомендація — це перехід до трикомпонентної структури: спочатку максимізація стабільних внутрішніх доходів за американською моделлю для покриття базових потреб армії, що забезпечить суверенну основу, потім створення позабюджетного "Фонду майбутньої оборони" за польським зразком для довгострокової модернізації, але, на відміну від польського, з максимальною прозорістю та незалежною міжнародною наглядовою радою для запобігання

бігання корупції, і в кінці систематизація міжнародної допомоги через стратегічні партнерства за ізраїльським принципом.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Критично важливим є моделювання повоєнної фіскальної архітектури: чи варто повністю повертатися до довоєнної моделі, чи, враховуючи довгострокові безпекові виклики, розробити нову, яка б на постійній основі враховувала підвищені потреби оборони, можливо, за польським зразком. Також потрібен детальний аудит та економічний аналіз ефективності використання централізованих коштів, щоб об'єктивно порівняти ефективність роботи Мінстратегпрому та Держспецзв'язку з потенційним використанням цих коштів на місцях. Для подальшого розвитку дослідження доцільно сформулювати та перевірити однофакторні лінійні рівняння залежностей між ключовими податковими надходженнями, зокрема ПДФО, та обсягами оборонних видатків. Це дозволить ідентифікувати прямі кореляції та оцінити ступінь впливу окремих податків на фінансування оборони. Наступним етапом має стати побудова моделі множинної лінійної регресії, яка врахує комплексний вплив кількох податкових чинників одночасно. Такий підхід сприятиме формуванню доказової бази для оптимізації податкової політики в умовах довгострокової безпекової загрози. Нарешті, стратегічно важливим напрямом є комплексне дослідження правових, економічних та політичних аспектів можливого включення OSP-подібного механізму в угоди про міжнародну допомогу Україні. Це вимагає детального аналізу досвіду Ізраїлю та розробки конкретних пропозицій для переговорів з міжнародними партнерами, що дозволило б перетворити допомогу на інструмент розвитку власної економіки.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що централізація ПДФО була вимушеним та стратегічно необхідним кроком, а не концептуальним вибором проти децентралізації. Це рішення було прямо продиктоване жорсткими обмеженнями у використанні міжнародної фінансової допомоги та екзистенційною потребою фінансувати оборону за рахунок внутрішніх ресурсів, що знаменує собою фундаментальний зсув у державній політиці: від опори на зовнішні закупівлі

до стратегії розбудови суверенного оборонно-промислового комплексу.

Сформована внаслідок цього фіскальна архітектура є гібридною та динамічною, поєднуючи жорсткий централізований контроль над основними фінансовими потоками (90% ресурсу) з елементами тактичної децентралізації у вигляді 10% автоматичного розподілу коштів для військових частин. Водночас реформа виявила та загострила низку системних викликів, серед яких асиметричний фінансовий удар по окремих місцевих громадах, ризик неефективності через центральну бюрократію та довгострокова проблема стандартизації озброєнь, відома як "зоопарк несумісних систем". Кількісний аналіз даних ДКСУ за 2022—2025 роки повністю підтвердив масштаб та наслідки реформи, продемонструвавши різке падіння доходів місцевих бюджетів у 2024 році, але водночас засвідчивши стійкість податкової бази. Разом з тим, це рішення суттєво збільшило економічне навантаження на громадян. Міжнародний досвід, зокрема моделі США, Польщі та Ізраїлю, пропонує стратегічні орієнтири для подальшого розвитку, вказуючи на важливість гнучких механізмів фінансування, ефективність позабюджетних фондів та необхідність переговорів щодо механізму типу "Off-Shore Procurement" (OSP) для використання частини міжнародної допомоги на розвиток власного ОПК.

Критично важливим є моделювання повоєнної фіскальної архітектури: чи варто повністю повертатися до довоєнної моделі, чи, враховуючи довгострокові безпекові виклики, розробити нову, яка б на постійній основі враховувала підвищені потреби оборони, можливо, за польським зразком. Також потрібен детальний аудит та економічний аналіз ефективності використання централізованих коштів, щоб об'єктивно порівняти ефективність роботи Мінстратегпрому та Держспецв'язку з потенційним використанням цих коштів на місцях.

Для подальшого розвитку дослідження доцільно сформувати та перевірити однофакторні лінійні рівняння залежностей між ключовими податковими надходженнями, зокрема ПДФО, та обсягами оборонних видатків. Це дозволить ідентифікувати прямі кореляції та оцінити ступінь впливу окремих податків на фінансування оборони. Наступним етапом має стати побудова моделі множинної лінійної регресії, яка врахує комплексний вплив кількох податкових чинників одночасно. Такий підхід сприятиме формуванню до-

казової бази для оптимізації податкової політики в умовах довгострокової безпекової загрози.

Нарешті, стратегічно важливим напрямом є комплексне дослідження правових, економічних та політичних аспектів можливого вклучення OSP-подібного механізму в угоди про міжнародну допомогу Україні. Це вимагає детального аналізу досвіду Ізраїлю та розробки конкретних пропозицій для переговорів з міжнародними партнерами, що дозволило б перетворити допомогу на інструмент розвитку власної економіки.

Література:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
3. Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України: Закон України від 08.11.2023 р. № 3428-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-IX#Text> (дата звернення: 26.09.2025).
4. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2022 рік. Державна казначейська служба України. URL: <https://salo.li/329b213> (дата звернення: 26.09.2025).
5. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2023 рік. Державна казначейська служба України. URL: <https://salo.li/7966599> (дата звернення: 26.09.2025).
6. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2024 рік. Державна казначейська служба України. URL: <https://salo.li/E874825> (дата звернення: 26.09.2025).
7. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за січень — травень 2025 року. Державна казначейська служба України. URL: <https://salo.li/435f0a7> (дата звернення: 26.09.2025).
8. Матрос, О. М. ПДФО як інструмент формування доходів фізичних осіб: фіскальний вплив та соціальні аспекти. Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 27 трав. 2025 р. Умань, 2025. С. 139—141. URL: <https://ef.udau.edu.ua/assets/files/2024-2025/naukova-robota/zbirniki/>

zbirnik-asr-27.05.2025.pdf#page=139 (дата звернення: 26.09.2025).

9. Сидорчук, А. М. ПДФО: проблематика та перспективи у сьогодшніх реаліях. Актуальні питання реформування правової системи: зб. матеріалів XX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 15—16 верес. 2023 р. Луцьк, 2023. С. 89—91. URL: https://www.law.vnu.edu.ua/_files/ugd/65dd18_60509ccf1e3b4d97bd44d7f13ecf596e.pdf#page=89 (дата звернення: 26.09.2025).

10. Голобородько Т. В. Поросла П. В. Державне податкове управління: актуальні питання оподаткування ПДФО. Collection of Scientific Papers "SCIENTIA". 2022. С. 19—23. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/524> (дата звернення: 26.09.2025).

11. Defense trade and arms transfers foreign military sales. URL: <https://www.dsca.mil/Programs/Defense-Trade-and-ArmsTransfers/Foreign-Military-Sales> (дата звернення: 26.09.2025).

12. Wadliwie zaprojektowany Fundusz Wsparcia Sil Zbrojnych zagrozeniem dla modernizacji armii. URL: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/fundusz-wsparcia-sil-zbrojnych.html> (дата звернення: 26.09.2025).

13. U.S. Security Cooperation with Israel. URL: <http://state.gov/u-s-security-cooperation-with-israel> (дата звернення: 26.09.2025).

14. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 26.09.2025).

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (accessed: 26 Sept 2025).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (accessed: 26 Sept 2025).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine "On Amendments to Section VI "Final and Transitional Provisions" of the Budget Code of Ukraine Regarding Ensuring Support for the State's Defense Capabilities and the Development of Ukraine's Defense-Industrial Complex", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3428-IX#Text> (accessed: 26 Sept 2025).

4. State Treasury Service of Ukraine (2023), "Reference Note on the Execution of General Fund Revenues of Local Budgets for 2022", available at: <https://salo.li/329b213> (accessed: 26 Sept 2025).

5. State Treasury Service of Ukraine (2024), "Reference Note on the Execution of General Fund

Revenues of Local Budgets for 2023", available at: <https://salo.li/7966599> (accessed: 26 Sept 2025).

6. State Treasury Service of Ukraine (2025), "Reference Note on the Execution of General Fund Revenues of Local Budgets for 2024", available at: <https://salo.li/E874825> (accessed: 26 Sept 2025).

7. State Treasury Service of Ukraine (2025), "Reference Note on the Execution of General Fund Revenues of Local Budgets for January — May 2025", available at: <https://salo.li/435f0a7> (Accessed: 26 Sept 2025).

8. Matros, O. (2025), "Personal Income Tax (PIT) as an Instrument for Forming Individuals Income: Fiscal Impact and Social Aspects", Aspekty stabil'noho rozvytku ekonomiky v umovakh rynkovykh vidnosyn. Materialy XX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Aspects of stable economic development in the conditions of market relations, Materials of the XX International Scientific and Practical Conference], Uman, Ukraine, 27 May, pp. 139—141, available at: <https://ef.udau.edu.ua/assets/files/2024-2025/naukova-robot/zbirniki/zbirnik-asr-27.05.2025.pdf#page=139> (accessed: 26 Sept 2025).

9. Sydorchuk, A. (2023), "PIT: Problems and Prospects in Today's Realities", Aktualni pyttannia reformuvannia pravovoi systemy [Current issues of legal system reform], Lutsk, Ukraine, 15—16 Sept, pp. 89, available at: https://www.law.vnu.edu.ua/_files/ugd/65dd18_60509ccf1e3b4d97bd44d7f13ecf596e.pdf#page=89 (accessed: 26 Sept 2025).

10. Holoborodko, T. and Porosla, P. (2022), "State tax management: topical issues of PIT taxation", Collection of Scientific Papers "SCIENTIA", vol. 1, no. 19, pp. 19—23, available at: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/524> (accessed: 26 Sept 2025).

11. DSCA (2025), "Defense trade and arms transfers foreign military sales", available at: <https://www.dsca.mil/Programs/Defense-Trade-and-ArmsTransfers/Foreign-Military-Sales> (accessed: 26 Sept 2025).

12. Supreme Audit Office (2025), "Flawed design of the Armed Forces Support Fund threatens army modernization", available at: <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/fundusz-wsparcia-sil-zbrojnych.html> (accessed: 26 Sept 2025).

13. U.S. Department of State (2025), "U.S. Security Cooperation with Israel", available at: <http://state.gov/u-s-security-cooperation-with-israel> (accessed: 26 Sept 2025).

14. State Web Portal of the Budget for Citizens (2025), available at: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed: 26 Sept 2025).

Стаття надійшла до редакції 14.10.2025 р.